

RUM ERENLERİ HACI BEKTAŞ VELÎ'YE NE AD VERDİLER? -HACI BEKTAŞ VELÎ *VELÂYETNÂME*'SİNDE GEÇEN *AKTARMAÇ* KELİMESİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA- WHAT NAME DID THE RUM SAINTS GIVE TO HACI BEKTAŞ VELÎ? - A RESEARCH ON THE WORD *AKTARMAÇ* MENTIONED IN HACI BEKTAŞ VELÎ *VELÂYETNAME* -

BURÇİN ÖZDEMİR*

Sorumlu Yazar

Öz

Hacı Bektaş Veli'nin ailesi, nesebi, doğumu, keşif ve kerametlerine dair en geniş kapsamlı eser yazma eser kayıtlarında *Velâyetnâme-i Hacı Bektaş-ı Veli* ve *Menâkıbnâme-i Hacı Bektaş-ı Veli* isimleri ile yer almaktadır. Bektaşî tarikatının kurucu lideri olan Hacı Bektaş Veli'nin nesebi, özellikle peygamber ailesine mensup bir seyyid olarak tanıtılması, Ahmet Yesevî'nin vazifelenmesi ile Rum topraklarına kutup makamında mürşit olarak gitmesi, Rum erenlerine birçok kerametler göstermesi gibi konuları ihtiva eden *Velâyetnâme* metni, halk kitleleri nezdinde Hacı Bektaş Veli'nin karizmatik şahsiyetinin daha da önem kazanması ve insanların tarikata olan bağlılığının artmasında hiç şüphesiz çok etkin bir rol oynamıştır. 15. yüzyıl sonları ile 16. yüzyıl başlarında kaleme alınan eserin müellifi hakkında ihtilaflar olsa da genel kanı Firdevsî-i Rûmî olduğu yönündedir. Hem *Velâyetnâmelerde* hem de Hacı Bektaş Veli ile ilgili diğer bazı eserlerde Hacı Bektaş Veli için “Kutbu'l-aktâb, Sultânu'l-evliyâ, Burhânu'l-asfiyâ, Envâru'l-yakîn, küşâde-i bâb-ı hikmet, ser-çeşme-i nûr-ı dîn, Kutb-ı Rabbânî, Sultânu'l-ârifîn” gibi bazı adlandırmalar / lakaplar verilmiştir. Bu lakapların hepsi Arapça terkiplerden oluşmaktadır. Bunlardan başka Hacı Bektaş Veli'nin Rum erenlerine keramet gösterip onları kendisine bağlaması üzerine Rum erenleri, Hacı Bektaş Veli'ye Türkçe bir kelime olan *Aktarmaç* ismini vermişlerdir. Bu çalışmada Hacı Bektaş Veli *Velâyetnâmesinin* bazı nüshalarında geçen *Aktarmaç* kelimesi üzerinde durulacaktır. İncelenen on sekiz nüshanın dokuzunda kelime, *Ahtarmac / Ahtarmacı / Aqtarmac / Ohtarmac* biçiminde tespit edilmiştir. Kelimenin nüshalara göre varyantlaştığı görülmüştür. Kelimenin fiili olan *ahtar-* / *aqtar-* biçimleri tarihi dil metinlerinde semantik açıdan karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Söz konusu fiilin *Velâyetnâme* nüshalarında ‘gönlünü döndürmek, kendine bağlamak’ gibi anlamlara geldiği, *Velâyetnâme*'de bu fiilin tasavvufî bir terim olarak kullanıldığı düşünülmektedir. *Ahtar-* / *aqtar-* fiilinden *-mac* ekiyle türetilen *Ahtarmac / Ahtarmacı / Aqtarmac / Ohtarmac* kelimesinin ‘yola döndüren, kendine bağlayan, manevî rehber’ gibi tasavvufî anlamlarına işaret edilmiştir. Bu çalışmada *Aktarmaç* kelimesi, Arapça ‘mürşit’ kelimesinin Türkçe karşılığı olarak teklif edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Alevî-Bektaşî Edebiyatı, Hacı Bektaş Veli, *Velâyetnâme*, *Aktarmaç*, *aktar-* fiili.

Araştırma Makalesi / Künye: ÖZDEMİR, Burçin. “Rum Erenleri Hacı Bektaş Veli'ye Ne Ad Verdiler? -Hacı Bektaş Veli *Velâyetnâmesi*'nde Geçen *Aktarmaç* Kelimesi Üzerine Bir Araştırma-”. Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi, 112 (Aralık 2024), s. 1-18. <https://doi.org/10.60163/tkcbva.1523138>

* Dr., Amasya Üniversitesi, Rektörlük, TÖMER, E-mail: burcin.ozdemir@amasya.edu.tr, ORCID: 0000-0002-5980-5239

Abstract

The most comprehensive work on Hacı Bektaş Velî's family, lineage, birth, discoveries and miracles is the work in the genre of maneuvers, which appears in manuscript records under the names *Velâyetnâme-i Hacı Bektaş-ı Velî* and *Menâkıbnâme-i Hacı Bektaş-ı Velî*. The text of the *Velâyetnâme*, which contains topics such as the lineage of Hacı Bektaş Velî, the founding leader of the Bektashi order, his introduction as a seyyid belonging to the family of the prophet, his going to the lands of Rum as a murshid in the position of the pole with the commission of Ahmet Yesevî, and his showing many miracles to the masters of Rum, has undoubtedly played a very effective role in increasing the importance of Hacı Bektaş Velî's charismatic personality in the eyes of the masses of people and increasing people's loyalty to the order. Written in the late 15th and early 16th centuries, although there are disputes about the author of the work, the general opinion is that it is Firdevsî-i Rûmî. Both in the *Velâyetnâmes* and in some other works about Hacı Bektaş Velî, some names/nicknames such as "Kutbu'l-aktâb, Sultânu'l-evliyâ, Burhânu'l-asfiyâ, Envâru'l-yakîn, kûsâde-i bâb-ı hikmet, ser-çeşme-i nûr-ı dîn, Kutb-u Rabbânî, Sultânu'l-ârifîn" are given for Hacı Bektaş Velî. All of these epithets are composed of Arabic phrases. In addition to these, when Hacı Bektaş Velî showed miracles to the Rum saints and tied them to him, the Rum saints gave Hacı Bektaş Velî the name Aktarmaç, which is a Turkish word. This study will focus on the word Aktarmaç in some copies of the *Velâyetnâme of Hacı Bektaş Velî*. In nine of the eighteen copies examined, the word is found in the form Ahtarmac / Ahtarmacı / Ahtarmac / Ohtarmac. It has been observed that the word has been variantized according to the manuscripts. The verb form of the word, ahtar- / ahtar-, was analyzed semantically and comparatively in historical language texts. It is thought that the verb in question means 'to turn the heart, to bind to oneself' in the *Velâyetnâme* manuscripts and that this verb is used as a mystical term in the *Velâyetnâme*. The Sufi meanings of the word Ahtarmac / Ahtarmacı / Ahtarmac / Ohtarmac, derived from the verb ahtar- / ahtar- with the suffix -mac, such as 'one who turns to the path, binds to oneself, spiritual guide' have been pointed out. In this study, the word Aktarmaç is proposed as the Turkish equivalent of the Arabic word 'murshid'.

Key Words: Alevi-Bektashi Literature, Hacı Bektaş Velî, *Velâyetnâme*, Aktarmaç, verb aktar-.

Giriş

Osmanlı dönemindeki sûfî yapılanmalara bakıldığında gerek popülasyon gerekse tekke ağı olarak en geniş etkiye sahip olan tarikatın Bektaşî tarikatı olduğu dikkat çekmektedir. Ne var ki en büyük Türk tarikatı olan Bektaşîlik hakkında hüküm vermek (Öztürk, 1998: 11) özellikle kurucu lideri Hacı Bektaş Velî'nin hayatı, kişiliği ve inanç dünyası hakkında net bir hüküm ortaya koymak oldukça zordur. Hacı Bektaş Velî hakkında bilgiye kendi zamanından epeyce sonra yazılmış olan XIV. yüzyılın ünlü sûfîlerinden Âşık Paşa'nın oğlu Elvan Çelebi'nin *Menâkıbü'l-kudsîyye* adlı menkıbevi eseri ile bir Mevlevî dervişi olan Ahmed Eflâkî tarafından kaleme alınan *Menâkıbü'l-ârifîn* adlı eserinden ulaşmak mümkündür (Ocak, 1996a: 455). Bu eserlerin yanında zikredilebilecek bir diğer eser ise muhakkak ki Hacı Bektaş Velî ile ilgili en geniş bilgiyi muhteva eden eser, kerametleri ve menkıbeleri çerçevesinde oluşturulmuş *Velâyetnâme* adlı eserdir.

Velâyetnâme ile ilgili bugüne kadar gerek metin neşri olsun gerekse Hacı Bektaş Velî öğretisi çerçevesinde olsun yurt içinde ve yurt dışında pek çok çalışma yapılmıştır. Hem *Velâyetnâmelerde* hem de Hacı Bektaş Velî ile ilgili diğer bazı eserlerde Hacı Bektaş Velî için bazı adlandırmalar / lakaplar verilmiştir. Bunlar "Kutbu'l-aktâb, Sultânu'l-evliyâ, Burhânu'l-asfiyâ, Envâru'l-yakîn, kûşâde-i bâb-ı hikmet, ser-çeşme-i nûr-ı dîn, Kutb-u Rabbânî, Sultânu'l-ârifîn" gibi lakaplardır (Duran, 2007: 29). Görüldüğü gibi bu lakapların hepsi Arapça terkiplerden oluşmaktadır. Bunlardan

başka Hacı Bektaş Velî'nin Rum erenlerine keramet gösterip onları kendisine bağlaması üzerine Rum erenleri, Hacı Bektaş Velî'ye Türkçe bir kelime olan *Aktarmaç* ismini vermişlerdir.

Bu çalışmada Hacı Bektaş Velî *Velâyetnâmesinin* bazı nüshalarında geçen Ahtarmac / Ahtarmacı / Ahtarmac / Ohtarmac kelimesi üzerinde durulmuştur. Çalışmada öncelikle *Velâyetnâme* ile ilgili kısa açıklamalarda bulunulmuş, sonrasında kelimenin geçtiği bölümün kısa özeti verilmiştir. İncelenen on sekiz nüshada kelimenin hangi bağlamda yer aldığı gösterilmiş, kelimenin fiil kökü *ahtar-* / *ahtar-* biçimlerinin *Velâyetnâme* nüshalarında hangi anlama karşılık geldiği tespit edilmiştir. *ahtar-* / *ahtar-* fiilinden *-mac* ekiyle türetilen Ahtarmac / Ahtarmacı / Ahtarmac / Ohtarmac kelimesinin 'yola döndüren, kendine bağlayan, manevi rehber' gibi tasavvufi anlamlarına işaret edilmiştir.

1. Hacı Bektaş Velî Velâyetnâmesi

Hacı Bektaş Velî Velâyetnâmesi; Hacı Bektaş Velî'nin doğumu, ailesi, nesebi, keşif ve kerametlerini konu edinen geniş kapsamlı menkıbe türündeki eserdir. Yazma eser kayıtlarında *Velâyetnâme-i Hacı Bektaş-ı Velî / Menâkıbnâme-i Hacı Bektaş-ı Velî* isimleri yer almaktadır. Tasavvuf geleneğinde esasını salih kişilere Allah tarafından olağanüstü haller gösterebilme kudreti olarak bahşedilen kerametlerin teşkil ettiği velî menkıbelerinin yer aldığı eserlerin genel adı olan menâkıbnâme / velâyetnâme (Duran, 2007: 13) diğer tarikat çevrelerinde meydana getirilen benzeri menâkıbnâmelerden farklı olarak Bektaşî geleneğinde daha çok *vilâyetnâme* veya *velâyetnâme* şeklinde adlandırılmaktadır (Ocak, 1996b: 471).

Velâyetnâme'de eserin hangi amaca yönelik kaleme alındığına dair şu ifadeler dikkat çekmektedir:

"Bu şerefli menâkıb kitabı kutupların kutbu, akıl sahiplerinin dayanağı, velilerin sultanı, Allah'ın kapısının erbabının övüncü, seçkinlerin delili ve yakın nurlarının beşiği ve şeriat hazinesinin bilgilerinin kâşifi ve tarikat pirinin hidayete ulaştırıcısı ve hakikat remizlerinin özünün sahibi, lev keşefe sırrının sahibi zincir ve kapıları açan Ali'nin nesli, Horasanlı Hazret-i Hünkâr Hacı Bektaş Velî'nin ortaya gelen hasep ve neseplerini ve ondan doğanları ve veliliğini kerametlerini ve bâtin âleminde bu zâhir âlemine getirdiği işaret ve remizlerin tamamını yerli yerince açıkladık ki, bu mutluluk veren velâyetnâme hazinesi ortaya çıkıp Allah'ın velilerine inancı tam olan sâdik dostların, bu aşk deryasından ortaya çıkan incilerden can kulaklarına ulaşıp gönülleri sevinç ve canları nurla dolsun. Mahşer gününde Allah'ın velileri Allah'ın cemalini görüp seyretmeye başladıklarında muttakiler topluluğundan olanlar temiz, saf itikatlı olan dostlara şüphesiz ve yakından bu menzil ve kısmet Allah'ın izniyle müyesser olacaktır" (Duran, 2007: 58).

Velâyetnâme'nin ortaya çıkışı yukarıdaki ifadelerden anlaşılacağı üzere tarikatın sadık müntesiplerinin Hacı Bektaş Velî'nin velâyetine olan inançlarını perçinlemek olduğu sarih bir şekilde anlaşılrsa da eserin hangi sosyolojik ihtiyaca binaen kaleme alındığına dair net bir fikir ortaya koymak oldukça zordur. Nitekim eserin kaleme alındığı tarih olarak ileri sürülen 16. yüzyılın başlarında gelişen olaylara bakıldığında Bektaşî tarikatının kurumsallaştığı ve özellikle II. Bayezid tarafından, İran güdümlü Kızılbaş hareketine karşı Bektaşî tarikatının teşekkülüne ve kurumsal yapısına ciddi destek verildiği yaygın bir kanıdır (Hakyemez, 2014: 36). Dolayısıyla Safevî Devleti'nin doğrudan destekçisi ve kurucu unsuru olan bunun yanında Anadolu topraklarındaki Safevî düşüncesinin yayılmasında önemli bir ağ vazifesi gören

bazı Türkmen aşiretlerinin¹ kontrol altına alınması ve Osmanlı Devleti bünyesinde eritilmesinin en tesirli yöntemi Safevî unsurları ile benzer inanç kodlarına sahip olan Bektaşî tarikatinin ihyası ve kurumsallaştırılması ile mümkün hale gelmiştir. Bektaşî tarikatinin kurucu lideri olan Hacı Bektaş Velî'nin nesebi, özellikle peygamber ailesine mensup bir seyid olarak tanıtılması, Ahmet Yesevî'nin vazifelendirmesi ile Rum topraklarına kutup makamında mürşit olarak gitmesi, Rum erenlerine birçok kerametler göstermesi gibi konuları ihtiva eden *Velâyetnâme* metni ise halk kitleleri nezdinde Hacı Bektaş Velî'nin karizmatik şahsiyetinin daha da önem kazanması ve insanların tarikata olan bağlılığının artmasında hiç şüphesiz çok etkin bir rol oynamıştır. Zira yukarıda *Velâyetnâme* metninden yapılan iktibasta da belirtildiği gibi *Velâyetnâme*, 'Allah'ın velilerine inancı tam olan sâdik dostların, bu aşk deryasından ortaya çıkan incilerden can kulaklarına ulaşip gönülleri sevinç ve canları nurla dolması' için kaleme alınmıştır. Bunun yanında tarihsel dönemde birbirleri ile rekabet halinde olan sûfi yapılanmaların mürşitlerini ön plana çıkarma stratejilerinden biri olan menâkıbnâme yazma geleneği bağlamında Hacı Bektaş Velî *Velâyetnâmesi* de Bektaşîliğin özellikle Mevlevîlik ve Ahilik ile olan rekabetlerini ortaya koyması bakımından önemlidir. Aynı derviş zümresinin kolektif ürünü olan *Saltuknâme* ile *Velâyetnâme* arasında mukayeseli okuma yapıldığında *Velâyetnâme*'de Hacı Bektaş Velî'nin makamının Rum'un gözcüsü makamından en yüksek otorite olan kutupluk makamına çıkarıldığı dikkat çekmektedir (Yıldırım, 2023: 159-166). Bu durum *Velâyetnâme*'nin üstlendiği rolün en önemli göstergelerinden biridir.

Velâyetnâme'nin kimin tarafından kaleme alındığı konusunda genel kanı müellifin Firdevsî-i Rûmî olduğu yönündedir. *Velâyetnâme*'nin manzum, mensur-manzum şekilde farklı versiyonları bulunmaktadır. *Velâyetnâme*'yi yayımlayan Abdülbaki Gölpınarlı, 1878-79 yıllarında *Velâyetnâme*'yi manzum olarak kaleme alan Yozgatlı Nihânî'nin eserinde yer alan ifadelerle dayanarak *Velâyetnâme*'nin hem mensur hem de manzum versiyonunun Uzun Firdevsî olduğunu öne sürmektedir (Gölpınarlı, 1958: XXIII). Fatih Köksal ise *Velâyetnâme*'nin manzum versiyonunun Uzun Firdevsî'ye olan aidiyetinin tereddüte mahal bırakmayacak derecede kesin olduğunu Süleymaniye Kütüphanesi Yazma Bağışlar bölümünde yer alan 6329 numaralı nüshaya dayanarak öne sürmektedir (Köksal, 2018: 3). *Velâyetnâme*'nin yazarı olarak Firdevsî'nin yanında bir de Bektaşîler arasında Süflî Derviş olarak tanınan Ali oğlu Musa'nın ismi zikredilmektedir. (Soileau, 2010: 92). *Velâyetnâme*'nin istinsah süreci 16. yüzyıldan Bektaşî tekkelerinin kapatıldığı tarih olan 1826 yılına kadar devam etmekle beraber, tekkenin kapatılmasından sonra da gizli bir şekilde devam etmiştir. Hatta eserin farklı manzum versiyonları da yeniden üretilmiştir (Soileau, 2010: 94-96).

Velâyetnâme'nin ne zaman yazıldığı konusunda ise Gölpınarlı, 1481 ile 1501 arasında yazıldığının kesin olarak söylenebileceğini belirtir (1958: XXIV, XXV). Ocak da bazı parçaların muhtevası, bahsedilen veya atıfta bulunulan birtakım olaylar, çeşitli yer isimleri ve ayrıca birçok nüshada II. Bayezid'den yaşayan bir hükümdar olarak söz edilmesi dolayısıyla *Velâyetnâme*'nin yazım tarihi konusunda Gölpınarlı'nın belirttiği tarih aralığına katılır (1996b: 472).

Velâyetnâme'de genel hatlarıyla şu konular yer almaktadır: Hacı Bektaş Velî'nin soyu, doğumu, çocukluk yılları, Ahmed Yesevî'ye intisap etmesi, Ahmed Yesevî tarafından Anadolu'ya gönderilmesi, hac yolculuğu, hac dönüşü Anadolu'ya

1 Safevî Devleti'nin kuruluşu ve gelişmesinde Anadolu'daki aşiretlerin rolü için bkz. Faruk Sümer. *Safevî Devleti'nin Kuruluşu ve Gelişmesinde Anadolu Türklerinin Rolü*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1999.

gelip Rum erenlerine birçok keramet göstermesi ve onları kendine bağlaması, Sulucakarahöyük'e gelerek buraya yerleşmesi, burada gösterdiği kerametler, vefatı.

Velâyetnâme nüshaları birçok kez yayınlanmıştır.²

1.1. Velâyetnâme'de *Aktarmaç* Kelimesinin Geçtiği Bölüm (Hacı Bektaş Veli'nin Mana Âleminde Rum Erenlerine Selam Vermesi)

Aktarmaç kelimesi ve varyantları, Hacı Bektaş Veli'nin mana âleminde Rum erenlerine selam vermesinin anlatıldığı bölümde yer almaktadır. Hikâye kısaca şöyledir:

Bir rivayete göre Hacı Bektaş Veli Anadolu'ya yaklaşınca mana âleminde Rum erenlerine 'Allah'ın selamı üzerinize olsun Anadolu'da olan erenler' diyerek selam verir. Bu selam, Sivri Hisar civarında Seyyid Nureddin'in kızı Fatma Bacı'ya ayan olur. Fatma Bacı, oradaki erenlerinin yemeklerini yapar. Hacı Bektaş Veli'nin selamı Fatma Bacı'ya malum olunca ayağa kalkıp elini göğsüne koyar ve 'Allah'ın selamı senin de üzerine olsun' deyip oturur. Bunu gören erenler 'kimin selamını aldın?' diye sorarlar. Bunun üzerine Anadolu'ya bir er geldiğini, onun selamını aldığını söyler. Erenler, bu kişinin nereli olduğunu sorarlar. Fatma Bacı ise onun Horasan'dan geldiğini söyler. Rum erenleri bunu duyunca Hacı Bektaş Veli'nin Anadolu'ya girmesini engellemek isterler. Bunun üzerine mana âleminde velayet kanatlarını birleştirip Anadolu sınırını bağlayıp kapatırlar. Hacı Bektaş Veli Anadolu sınırına gelince yolun kapandığını görür. Sonra güvercin şekline girip Suluca Karahöyük'te bir taş üzerine konar. Ayakları taşa gömülür ve iz bırakır. Rum erenleri Hacı Bektaş Veli'nin Anadolu'ya girdiğini anlarlar. Gözcü Karaca Ahmed'den etrafa bakmasını, gelen kişinin nerede olduğunu söylemesini isterler. Karaca Ahmed mana âleminde etrafa bakınır. Suluca Karahöyük'te bir güvercin oturduğunu, ona baktığında içini bir korku kapladığını, gelen kişinin o olduğunu söyler. Rum erenleri birisinin doğan şekline girip güvercini avlamasını isterler. Bunun üzerine Bâyezid-i Bistâmi'nin büyük halifelerinden Irak'tan Anadolu'ya gelen Hacı Tuğrul adında bir er, ayağa kalkıp onu avlayıp getireceğini söyler. Hacı Tuğrul hemen doğan şekline girip Suluca Karahöyük'teki güvercinine doğru hücum eder. Hacı Bektaş Veli o sırada bunu anlayıp hemen insan şekline döner ve doğanı yakalayıp kuvvetle sikar. Hacı Tuğrul'un akli başından gider. Akli başına gelince Hacı Bektaş Veli'yi karşısında görür ve ondan bağışlanma diler. Hacı Bektaş Veli, Hacı Tuğrul'a Rum erenlerine gidip olan biteni anlatmasını, onlara selamını iletmesini söyler ve onları huzuruna davet eder. Hacı Tuğrul Rum erenlerine Hacı Bektaş Veli'nin onları davet ettiğini söyleyince Rum erenleri, onun ayağına gitmeyeceklerini söylerler. Bu hal Hacı Bektaş Veli'ye malum olunca olduğu yerden bir kez üfler ve Rum erenlerinin hepsinin mumları söner, üç gün yanmaz. Yine Hacı Bektaş Veli parmağıyla işaret edince hepsinin altından seccadeleri çekilir. Bu kerametleri gören Rum erenleri Hacı Bektaş Veli'ye gitmeye karar verirler. Rum erenleri oraya gidince seccadelerinin hepsinin aynı düzende Hacı Bektaş

2 Eric Gross, *Das Vilâyetnâme des Haggi Bektasch*. Leipzig, 1927; Sefer Aytekin *Vilâyetnâme-i Hacı Bektaş Veli*, Ankara; Abdülbaki Gölpınarlı, *Manakıb-ı Hacı Bektâş-ı Veli: Vilâyet-nâme*, İstanbul: İnkılap Kitabevi, 1958; Bedri Noyan, *Hacı Bektâş-ı Veli Velâyetnâmesi, İlk Velâyetnâme*, Aydın 1986; Hamiye Duran. *Velâyetname*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Alevi-Bektâşi Klasikleri Dizisi, 2007; Hamiye Duran. Hacı Bektaş Veli Velâyet-nâme. Vakıfbank Kültür Yayınları, 2022.; Hamiye Duran – Dursun Gümüšoğlu. *Hünkâr Hacı Bektaş Veli Velâyetnamesi*. Ankara: Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Merkezi Yayınları, 2010; Mehmet Fatih Köksal. *Uzun Firdevsî Manzum Vilâyet-nâme, Vilâyet-nâme-i Hâci Bektaş Veli-i Horasânî (Tenkitli Metin)*. Ankara: Alevilik Araştırmaları Dergisi Yayınları, 2018.

Veli'nin önünde serili olduklarını görürler. Hacı Bektaş Veli'den bağışlanma dilerler ve onun kim olduğunu, nereden geldiğini sorarlar. Bunun üzerinde Hacı Bektaş Veli, Horasan diyarından geldiğini, İmam Musa Kâzım soyundan olduğunu, müşşidinin Hoca Ahmed Yesevî olduğunu söyler. Rum erenleri bu sözlerin üzerine ondan delil isterler. O an gökten yeşil bir ferman iner. Açarlar. Rum erenleri, bütün sorularının cevabını bu fermanın içinde bulurlar. Hepsini kalkıp Hacı Bektaş Veli'nin önünde başlıklarını çıkarırlar. Hacı Bektaş Veli onların başlıklarını tekbirleyip tekrar giydirir ve onlara tevellâyı yani ehl-i beyti sevmeyi öğretir. Tevellâyı Anadolu'ya Hacı Bektaş Veli getirir. Oradaki erenler Hünkârın hizmeti için onar mürit bırakırlar ve Hünkârın ismini *Aktarmaç* koyarlar. Bu kadar kerametten sonra Rum erenleri her biri kendi makamına gitmek ister. Hacı Bektaş Veli her birine birer nasip verdikten sonra kendi makamlarına giderler.

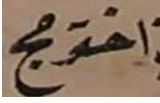
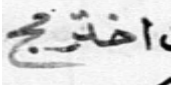
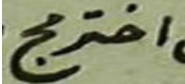
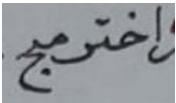
Yukarıda anlatıldığı gibi, Rum erenleri Hacı Bektaş Veli'nin Anadolu'ya gelişini engellemek istemektedirler. Hacı Bektaş Veli, Rum erenlerini kendine döndürmek için birçok keramet gösterir. Burada manevi anlamda büyük bir güç gösterisi bulunmaktadır. Buradaki keramet motifleri; mana âleminde selam vermesi, Anadolu'ya güvercin şeklinde girmesi, güvercinden insana dönüşüp Hacı Tuğrul'u yakalaması, uzaktan üflemeyle mumlarını söndürmesi, parmağının işaretile erenlerin altından seccadelerin çekilmesi, erenler makama gittiklerinde seccadelerin Hacı Bektaş Veli'nin önünde serili olması, gökten yeşil ferman inmesi biçiminde sıralanabilir. Burada bir kerametler silsilesi mevcuttur. Bütün bu kerametler karşısında en sonunda Rum erenleri onun büyüklüğünü kabul ederler. Hacı Bektaş Veli, Rum Erenlerini aktarır. Rum erenleri Hacı Bektaş Veli'ye *Aktarmaç* ismini verirler.

2. Velâyetnâme'de *Ahtarmac* / *Ahtarmacı* / *Aktarmac* / *Oharmac* Kelimesi

Söz konusu kelimenin nüshalarda varlığının ve yazım biçiminin tespiti için on sekiz nüsha taranmıştır. Bu nüshalardan sekiz tanesinde *aktarmaç* kelimesi ve varyantları tespit edilmiştir. Kelime bulunmayan nüshalardan dokuz tanesi de bağlamın takip edilebilmesi açısından aşağıda verilmiştir. Kelime hem manzum *Velâyetnâme* nüshasında hem de manzum mensur *Velâyetnâme* nüshalarında tespit edilmiştir. Aşağıda nüshalar üzerinde yapılan çalışmalarda araştırmacı tarafından kelimenin nasıl okunduğu, kelimeye hangi anlamların verildiği üzerinde durulmuş, kelimenin nüshalardaki yazım özellikleri karşılaştırılmıştır.

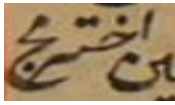
2.1. *Ahtarmac*

Kelime aşağıdaki beş nüshada *ahtarmac* biçiminde yazılmıştır. Kelimenin geçtiği beş nüsha da harekesizdir. Millet Kütüphanesi nüshası üzerinde bir çalışma yapılmış, burada kelime araştırmacı tarafından *ahter-mec* biçiminde okunmuştur. Aşağıda kelimenin geçtiği nüshanın künyesi, metindeki yazılış biçimi ve bağlamı metni verilmiştir.

<i>Velâyetnâme-i Hacı Bektaş Velî. Konya Yazma Eserler Bölge Müdürlüğü no: BY0000001415. 123 yaprak</i>	
 ahtarmac (21b.10)	Cümlesi kalkup Hünkâr Ululugun önünde kisve çözdiler. Hazret-i Hünkâr dahı mezidleyüp tekbir edüp başlarına urdı. Tevellâ teberrâ etdi. Ruma tevellâyı teberrâyı Hünkâr Ululugı getürdi. Andan cem olan erenler müridlerinden Hünkâr Ululugunun hizmetinde müridler kodılar. Hünkâr Ululugunun adını <i>ahtarmac</i> verdiler. (21b.6-10)
<i>Velâyetnâme -i Hacı Bektaş Velî. Süleymaniye Kütüphanesi no: 02990. 167 yaprak. İstinsah: 1226</i>	
 ahtarmac (40b.12)	er olduguna heman kalkup kisvelerin indirüp Hazret-i Hünkârın nazarına kodılar. Hünkâr dahı tekbirleyüp başlarına giydirdi. Andan ol cem olan erenler Hünkârın ismin <i>ahtarmac</i> verdiler. Dahı Hünkârın mübarek nefeslerinden öyle geldi kim... (40b.10-13)
<i>Menâkıb-ı Hacı Bektaş-ı Velî. Nuruosmaniye Kütüphanesi no: 02618. 78 yaprak. İstinsah: 1057</i>	
 ahtarmac (22a.24)	Mecmusı kalkup önünde kisvelerin indürdiler. Hünkâr varlığı tekbir edüp başlarına giydürdi. Tevellâ etdürdi. Ruma tevellâyı ol vakt Hünkâr ululuğı getürdi. Andan ol cem olan erenler Hünkârın hizmetine onar mürid kodılar. Hünkârın ismin <i>ahtarmac</i> verdiler (22a.22-24).
<i>Velâyetnâme-i Hacı Bektaş Velî. Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi. no: 120. istinsah: 1034. Müstensih: Ali Çelebi. 216 yaprak.³</i>	
 ahtarmac (44a.2) (44a.3)	andan ol cem olan erenler Hünkâr Ululugunun hizmetinde onar mürid alıkodılar. Hünkâr Ululugunun adın <i>Ahtarmac</i> verdiler nitekim bir beyt içinde zikr olunur <i>Ahtarmacdır</i> derler nitekim muhakkıklar da söylerler yarın anda bellü ola erün begi ulusu. (44a.1-4)
<i>Velâyetnâme (Menakıb-ı Hacı Bektaş Velî). Millet Kütüphanesi A.E. Şeriyeye no: 1076. istinsah: 1035. 149 yaprak</i>	

³ Bu nüshadaki yazım biçimi için şu kitaptan faydalanılmıştır: Hamiye Duran - Dursun Gümüşoğlu. *Hünkâr Hacı Bektaş Velî Velâyetnâmesi*. Ankara: Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Velî Araştırma Merkezi Yayınları, 2010.

	<p>ahtarmac (33a.17)</p> <p>cümlesi kalkup Hazret-i Hünkârın huzurına kisvelerin indirdiler. Hünkâr varlığı tekbir idüp başlarına giydirdi. Tevellâ etdirdi. Ruma tevellâyı ol vakt Hünkâr varlığı getürdü. Dahı ol cem olan erenler Hünkâr varlığının hizmetinde onar mürid kodılar. Andan Hünkârın ismin <i>ahtarmac</i> verdiler (33a.13-17)</p>
---	---

1034 istinsah tarihli Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi nüshası *Velâyetnâme* nüshaları içinde bilinen en eski tarihli nüshadır. Nüsha üzerinde ilk çalışmayı Abdülbaki Gölpınarlı yapmıştır. Gölpınarlı söz konusu kelimeyi *Ihturımcı* biçiminde okumuştur (1958: 20). Hamiye Duran 1995 yılında bu nüsha üzerinde doktora çalışması yapmış, kelimeyi *Ahter-mih* biçiminde okumuştur (s. 93, 94).

Millet Kütüphanesi nüshası üzerinde Hamiye Duran tarafından, *Velâyetname*'nin nazım-nesir karışık en erken tarihli dört nüshası arasından 1035 tarihli söz konusu nüshanın müstensihinin (Bursalı Derviş Selman) diğerlerine nispetle kültür seviyesinin daha yüksek olması, dile olan vukufu ve sağlam cümle kurgusunun belirgin olması sebebiyle bu nüsha esas alınarak edisyon-kritik yapılmıştır (2007: 24). Söz konusu kelime eserde *ahter-mec* biçiminde düzeltilmiştir (Duran, 2007: 182).

Nüshada *ahtarmac* kelimesinin fiil tabanı olan *ahtar-* fiili de birkaç kez geçmektedir. *Ahi Evran Sultan hazretinin evsâf-ı hamidelerin 'ayân ve beyân ider* başlıklı bölümde söz konusu fiil, etken biçimde bulunmaktadır. Aşağıdaki örneklerde fiil, aynı varakta 3 yerde geçmektedir. Bu örneklerde fail yani aktaran kişi Şems-i Tebrizî; aktarılan ise Mevlânâ Celâleddin Rûmî'dir:

“Ol zaman kim Monla Celaleddin Hazretini Şemsi Tebriz Konya'da *ahtarup* derviş eyledi amma ne vechile *ahtarup* derviş itdügin beyan idersevüz maksudumuzdan kaluruz.” (Duran, 2007: 389)

“Sultan Alaaddin bunların bu nev'a kelimaların işidüp eyitti: Bir alim kimesne bunca kitab okumuş hala bir velî gelüp kendüye velayet gösterdi *ahtarup* derviş eyledi şimdi ol sahip-velayet Ehlu'llah ve dervişlere katılduğuçün gel dön ol taife birle ihtilat itme mi diyeyüm.” (Duran, 2007: 389)

Bunlardan başka *ahtar-* fiili, bir bölüm başlığında da yer almaktadır. Burada Hacı Bektaş Velî'nin *Aktarmaç* olduğu açıkça anlaşılmaktadır:

“Hacı Bektaş-ı Velî tekrar mülakat olup bir kazâyı *ahtarduğı* beyanındadır” (Duran, 2007: 405)

Duran (2007), başlığı günümüz Türkçesine *Hacı Bektaş-ı Velî hazretinin Ahi Evran'la tekrar buluşup bir kazayı onarması* biçiminde çevirmiştir (s. 405). Burada *ahtar-* fiiline ‘onarmak’ anlamı verilmesine rağmen nüshadaki *ahtarmac* kelimesi, *ahter-mec* biçiminde okunmuş ve bu kelimeye ‘yıldız tomarı / kıvrık yıldız’ manaları verilmiştir (Duran, 2007: 182).

Metinde fiilin edilgen biçimi olan *ahtarıl-* kelimesi de birkaç yerde geçmektedir. Aşağıda kelimenin geçtiği kısımlar verilmiştir:

“Hünkâr Ululuginun cemal-i kemaline nazar kıldı ol nazardan buna bir halet yürindi fi'l-hal cûşa geldi üç gün esridi mest-i lâ-ya'kıl oldu ba'de kendüye gelicek raht ve esbab-ı ferace-i kadılığı teftişi terk itdi *ahtarıldı* iradet-i cüz'isin erenlerün iradet-i küllîsine virüp dervişlik virüp dervişlik ihtiyar itdi.” (Duran, 2007: 409)

“Hünkâr Hacı Bektaş-ı Velî kaddese sırrahu ana safa-nazar idüp eyitti hoş

geldün eylügüm kadem getürdün didi ol nazardan erenlerün cazibesıyla fi'l-hal *ahtarıldı*, erenlerden bi'at kabul idüp dervişlik ihtiyar itdi.” (Duran,2007: 425)

“...ve niçesi dahı cazibe-i velayetle *ahtarılıp* dervişlik ihtiyar ederlerdi ve kendi rızaların Allah'un emriyle erenlere teslim idüp tarik-ı fahra salık olup erenler hizmetine kalurdi.” (Duran,2007: 557)

“Burhan nam bir kimesne Hâcım Sultan'a gelüp *ahtarıldı*, dervişlik ihtiyar itdi.” (Duran,2007: 577)

Yukarıdaki örneklerde bağlam takip edildiğinde *Velâyetnâme*'de *ahtar-* / *ahtarıl-* sözcüğü, 'erenlerin velayet ve keramet göstermesi ile şahısların gönlünü dervişliğe döndürmek, onların kalplerine tesir etmek' anlamlarındadır. Özellikle 'Şems-i Tebriz'in Monla Celaleddin'i Konya'da ahtarması' örneğinde 'gönlünü değiştirmek, döndürmek' anlamı yoğun şekilde hissedilmektedir. Genel olarak bu örneklerde de 'gösterilen kerametle gönlün döndürülmesi' söz konusudur.

Tarama Sözlüğünde *aktarıl-* ve *aktar-* madde başlarında *Velâyetnâme*'den alınan iki örneğe rastlanılmaktadır. *Aktarıl-* madde başında 'düşürülmek, başkası tarafından yıkılmak' anlamında *Velâyetnâme*'de şu örnek verilmiştir:

“Erenlerin cazibe-i velayeti müşahedesi anı mağlup kılıp *aktarıldı*, ayruk gitmedi.” (Tarama Sözlüğü, 1995: 75)

Daha önce verdiğimiz örnekler arasında *ahtarıl-* sözcüğü *cazibe-i velayet* terkihi ile birlikte kullanılmıştı. Bu durum göz önüne alındığında Tarama Sözlüğünde sözcüğe verilen 'düşürülmek, başkası tarafından yıkılmak' anlamı doğru olmamaktadır. Buradaki anlam 'gönlü döndürülmek'tir.

Tarama Sözlüğünde *aktar-* madde başında ise 'altını üstüne getirmek' anlamında verilen üç örnek aşağıda gösterilmiştir:

“Bir velî geldi, kendüye velayet gösterip anın gönlün *akdarup* derviş eyledi.” (Tarama Sözlüğü, 1995: 78)

“Kim anunla toprag u taş *ahtara* / Gizli genci işbu halka göstere”;

“El-hıraseti [Ar]: Ekin ekmek için yer *akdarmak*.” (Tarama Sözlüğü, 1995: 78)

İkinci ve üçüncü örnek 'toprağın altını üstüne getirmek' anlamındayken *Velâyetnâme*'den verilen ilk örnekte anlam başkadır. *Velâyetnâme*'den alınan örneğin 'gönlünü döndürmek' biçiminde anlaşılması gerekmektedir.

Velâyetnâme nüshalarından ve Tarama Sözlüğünden başka Dede Korkut oğuznamelerinde de *ahtarıl-* fiiline rastlanmaktadır. *Salur Kazan Tutsak Olup Oglı Oruz Çıkardığı Boy*'da, beylerbeyi olan Han Kazan bir gün av esnasında uykuya dalar. Bu durumu gören kâfir casusu, teküre haber verir. Tekür askerleriyle gelerek Kazan'ı uykuda yakalar ve bir kuyuya hapseder. Kazan'ın hapis olduğu dönemde Oğuz yurdunda Kazan'ın yaşayıp yaşamadığını kimse bilmez. Bu arada Kazan'ın oğlu Oruz büyür ve Bayındır Han'ı babası olarak bilir. Bir zaman sonra babasının Bayındır Han değil Kazan olduğunu öğrenen Oruz, babasını kurtarmaya karar verir. Bunu öğrenen kâfirler, gelen Oruz ve yanındaki beyleri dağıtma şartıyla Kazan'ı serbest bırakacaklarını ve ona haraç vereceklerini söylerler. Kazan razı olur, meydana çıkar ve birkaç bey ile çarpışır. Meydana Oruz çıkar ve Kazan'ın omzuna kılıç çalar. Dönüp tekrar vuracağı sırada Kazan Oruz'a babası olduğunu söyler. Oruz'un şefkat damarları kaynar, babasının elini öper. Kazan dahi ahtarılır, attan yere iner ve oğlunun boynunu öper. Birlikte kafire karşı savaşırlar. Hikâyede *ahtarıl-* fiilinin geçtiği bölüm şöyledir:

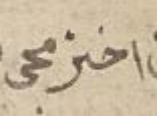
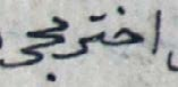
“Oruz'un şefkat tamarları kaynadı, kara kıyma gözleri kan yaş teldi. Attan

yere indi, atasının elin öpdi. Kazan dahi *ahtarıldı* yere indi, oğlunun boynın öpdi.” (Özçelik, 2005: 902)

Özçelik, *Dede Korkut -Dresden Nüshası- Giriş-Notlar-Metin-Dizin* adlı kitabında *ahtarıl-* fiiline ‘duygulanmak’ anlamını vermiştir (2016: I/857).

2.2. Ahtarmacı

İncelenen nüshalar içinde iki nüshada kelime, *ahtarmacı* biçiminde yazılmıştır. İki nüsha da harekesizdir. Nüshalar ve yazım şekilleri aşağıda gösterilmiştir:

<i>Velâyetnâme. Süleymaniye Kütüphanesi Cahit Öztelli Koleksiyonu no: 00229</i>	
 ahtarmacı (42b.2)	Ol cem olan erenler Hünkâr hizmetine onar mürid kodılar. Hünkâr ismin <i>ahtarmacı</i> verdiler.
<i>Menâkıb-ı Hacı Bektaş-ı Velî. Bursa İnebey Kütüphanesi no: 4359. 126 yaprak. istinsah: 1076.</i>	
 (28a.12)	Mecmusa kalkup önünde kisvelerin indürdiler. Hünkâr varlığı tekbir edüp başlarına giydürdi. Tevellâ etdürdi. Ol vakt Ruma tevellâyı Hünkâr ululuğu getürdi. Andan ol cem olan erenler Hünkârın hizmetine onar mürid kodılar. Hünkârın ismin <i>ahtarmacı</i> verdiler (28a.8-12)

Kelimenin bazı nüshalarda *-mac* eki ile bazılarında ise *-macı* ekiyle yazılması, fiilden isim yapma ekinin etimolojisi ile ilgili fikir yürütme imkânı sunmaktadır. Bu noktada, ekin yapısı ile ilgili daha önce yapılan açıklamalara kısaca değinmek gerekmektedir.

Banguoğlu, *-me* sıfatlarının *-eç* küçültme ekiyle uzatılmasından doğmuş bir birleşik ek olarak aygıt, yer adları ve sıfatlar yaptığını (*germeç*, *yırmaç*, *soymaç*); dönüşlü tabanlardan ses değişimine uğradığını (*dolan-maç* < *dolambaç*); yemek adları yaptığını (*tutmaç*, *sıkmaç*, *bulamaç*) değerlendirir (2007: 268).

Korkmaz ise *-maç* ekiyle türetilen adların görevleri bakımından birbirinden farklı yapı özelliği taşıdığını belirtir ve iki gruba ayırır: 1. *-maç* / *-baç* < *-maca* (*yanılmaç*, *soymaç*, *saklamaç*) 2. *-maç* < *-ma aş* (yemek adları: *bulamaç*, *oğramaç*, *tütmeç*, *ovmaç*) (2009: 94-95).

Ercilasun, ‘*-maç/-meç Eki Üzerine*’ başlıklı makalesinde eki; *-ma/-me* fiilden isim yapma eki ile ‘aş’ kelimesinin, ünlü birleşmesi sonucu bir ek halinde kaynaşmasından meydana geldiğini belirterek ekin etimolojisi üzerinde durur (1973: 83).

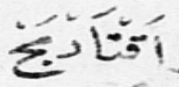
-maç ekinin yaptığı adlar yukarıda görüldüğü üzere yemek adları, oyun adları, alet adları şeklindedir. Bu çalışmada üzerinde durulan *aktarmaç* kelimesinde ise ek; işi yapan / fail adı yapmaktadır. Burada ekin meslek adı da yaptığı değerlendirilebilir. Ayrıca ekin *-macı* biçiminde iki nüshada yer alması da bu görüşü destekler niteliktedir. Nitekim TDK Sözlük’te *aktarmacı* madde başında kelime ‘aktarma işini yapan kimse’ olarak açıklanmıştır (*Güncel Türkçe Sözlük*, 26 Temmuz 2024).

Didem Akyıldız Ay (2023)’ın ‘*-maç Yapım Eki ve Teşekkülü Üzerine Yeni Düşünceler*’ başlıklı makalesinde ‘*-maç* ekinin türevleri’ başlığı altında *-maç* (<*-ma+cı*) ekinden bahsetmiştir. *-maç* ekiyle ilgili yapılan araştırma esnasında

dilbilgisi kitaplarında -maca (*bulmaca*), -malı (*üflemlî saz*) gibi birleşik ek yapılarından bahsedildiği ancak -ma+cı ekinin birleşik yapı olarak değerlendirilmediği görülmüştür. Akyıldız Ay, söz konusu makalesinde -ma+cı yapısı ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Ek ile ilgili TDK Sözlük'ten (*araştırmacı, budamacı, doğramacı...*), Türk dilinin ilk eserlerinden (Kutadgu Bilig: *kırmacı*, 'deri işlemesi ile uğraşan kişi'), Derleme Sözlüğünden (*çağırmaç*: tellal, *anırmaç*: ağlayan, bağırان çocuk, *sürtmeç*: başıboş dolaşan) verdiği örnekler doğrultusunda; -mA ve +cI ekinin bir araya geldiklerindeki en belirgin işlevin, ilgili eylemin belirttiği işi, hareketi veya durumu yaparı göstermesi olduğunu belirtmiştir (2023: 81). -maç / -macı biçimindeki ek, tarihi bir metin olan *Velâyetnâme*'de *aktarmac* / *aktarmacı* kelimesi ile tanıklanmış olmaktadır.

2.3. Aktarmac

Kelime manzum *Velâyetnâme* nüshasında kaf harfi ile *aktarmac* biçiminde yazılmıştır. Nüsha harekelidir. Kelimenin nüshada geçtiği şekli aşağıda verilmiştir:

<i>Velâyetname-i Hacı Bektaşî Horasanî. Süleymaniye Kütüphanesi no: 03501. (Hacı Bektaş İlçe Kütüphanesi / Nevşehir no: 200). 200 yaprak</i>	
	<i>Verdiler Aktarmac ad hem Hünkâra Ol hidâyet yolına olan rehber</i>
aktarmac (60b.7)	

Bu manzum *Velâyetnâme* nüshasının, istinsah tarihi belli değildir. Gerek fiziki özellikleri gerekse dil hususiyetlerine nazaran en geç 16. yüzyıl sonları veya 17. yüzyıl başlarında yazıldığı düşünülen nüsha, eldeki nüshaların en eskisi olma özelliği taşımaktadır (Köksal, 2018: 8). Nüshanın harekeli olması, incelediğimiz kelimenin açıkça okunmasına fırsat vermiştir. Kelime Köksal tarafından *Aktarmac* biçiminde okunmuştur (2018: 135).

Aktarmac kelimesinin fiil tabanı olan *aktar-*, metinde edilgen biçimiyle karşımıza çıkmaktadır. *Der-beyân-ı vilâyet nümûden-i Saru İsmail der-şehr-i Tavas* başlıklı bölümde Sarı İsmail'in Tavas şehrinde gösterdiği velîlikler, kerametler anlatılmaktadır. Bu bölümde kerametlerin anlatıldığı kısımda *aktarıl-* fiili kullanılmaktadır:

"Ol yire kıldı nazar hoş su çıkar / Hoş zülal gibi revan olup akar

Ol yire el urdu bir bağ eyledi / Ehl-i fakra anı turağ eyledi

Ol yirün halkından anda niçe kes / Mürid olup aktarıldı aña pes" (Köksal, 2018: 454)

Der-beyân-ı vilâyet nümûden-i Kolaçuk Hâcım der-kışver-i Uşşâk ve küşten-i ejderhâ başlıklı bölümde ise Kolaçuk Hacı'mın Uşak diyarında gösterdiği kerametler anlatılmaktadır. Bu bölümde Burhan adlı bir kişinin Kolaçuk Hacı'm tarafından derviş yapılmasının anlatıldığı kısımda *aktarıl-* fiili kullanılmaktadır:

"Burhan adlı bir muhibb er 'âşıkı / Evliyanun cân u dilden sâdıkı

Aktarılu derviş oldı iy 'aziz / Hizmet-ile ululuğa irdiniz" (Köksal, 2018: 460)

Yine aynı bölümde Kolaçuk Hacı'mın Menteşe halkına keramet göstermesinin anlatıldığı beyitlerde *aktarıl-* fiili kullanılmaktadır:

"Aktarıldı ol ilün halkı tamam / Kıldılar cân ile 'izz ü ihtirâm" (Köksal, 2018: 481)

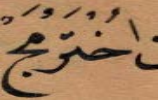
Der-beyân-ı hulefâ-yı Hazret-i Hünkâr çi-güne âmed ü refî başlıklı bölümde Hacı Bektaş Velî'nin halifelerine dervişliğin nasıl nasip olduğu anlatılmaktadır. Horasan'da yedi kişinin Hacı Bektaş Velî'ye bağlanması, *aktarıl-* fiili ile ifade edilmiştir:

“Horasân’da bu yidi er nâm-dâr / Hazret-i Hünkâr’a aktarıldılar” (Köksal, 2018: 495).

Köksal, manzum *Velâyetnâme* neşrinin *Arkaik Türkçe Kelimeler Sözlüğü* bölümünde *aktarıl-* madde başında fiile ‘bağlanmak, tabi olmak’ anlamlarını vermiştir (2018: 571).

2.4. Ohtarmac

Kelime aşağıdaki nüshada *ohtarmac* biçiminde yazılmıştır. Nüsha harekelidir. Kelimenin nüshada geçtiği şekli aşağıda verilmiştir:

<i>Menâkıb-ı Hacı Bektaş-ı Velî. Milli Kütüphane 06 Mil Yz A 6732 / 6. 148b-154b</i>	
 <p>(154a.6); (154a.8)</p>	<p>Cümlesi kalkıp bir kezden ulu önünde kisvet çevirdiler. Hz. Hünkâr Hacı Bektaş-ı Velî, mezîdleyüp tekbîr idüp başlarına urdı, tevellâyı itdürdi ve evvelâ tevellâyı Rûm diyârına Hz. Hünkâr getürdi. Andan ol cümle cem olan erenler, Hünkâr Ululuğunun hizmetinde kendü müridlerinden onar mürid kodılar. Hz. Hünkârın adın <i>Ohtarmac</i> kodılar. Hz. Hünkâr kabûl eyledi, müridleri yanına aldı. Bir beytinde zikir olunur: <i>Ohtarmac</i> dirler maḥfillerde söylerler / Yarın anda bellü ola erenlerin ve beglerin ulusu kimdir. Andan Hünkâr mübârek nefesinden öyle geldi (154a.2-9)</p>

Söz konusu nüshayı Türkan Korkmaz Bulut (2022), *Menâkıb-ı Hâcî Bektaş-ı Velî: Hâcî Bektaş-ı Velî’nin Rûm’a Geçişini Beyan Eder [06 Mil Yz A 6732-6]* başlıklı makalesinde tanıtmıştır. Nevşehir nüshasında *aktarmac* kelimesinde söz başında elif harfi üstün ile harekelenmiştir. Ancak bu nüshada kelime, söz başında ötre ile harekelenmiştir. Ancak bu nüshada harekelendirmede hata yapılması ihtimalini de göz önünde bulundurmak gerekmektedir. Ayrıca bu nüshanın diğer nüshalardan başka bir farkı da *ohtarmac* kelimesinin aynı varakta iki defa geçmesidir. Burada kelime bir beyit içinde yer alır ve *ohtarmac* kelimesinin açıklaması şeklindedir: *Ohtarmac* dirler maḥfillerde söylerler / Yarın anda bellü ola erenlerin ve beglerin ulusu kimdir (154a.8). Burada *ohtarmac* kelimesi, ‘erenlerin ve beylerin ulusu, önde geleni’ şeklinde açıklanabilir. Çalışmada *ohtarmac* kelimesinin -Gölpınarlı’ya atfen- ‘deve çökmesi’ anlamına gelen *ihmak* fiilinden türediğinden bahsedilmiştir (Korkmaz Bulut, 2022: 421).

Burada *aktarmaç* kelimesiyle ilgili ilk yorumu yapan Abdülbaki Gölpınarlı’nın görüşlerine değinmek gerekir. Gölpınarlı, *Manakıb-ı Hacı Bektaş-ı Velî Vilâyetnâme* adlı kitabında mezkûr kelimeyi *ihtırmacı* biçiminde okumuştur (1958: 20). ‘Vilayetname’de Geçen Terimler’ bölümünde *Ihtırmacı* kelimesine dair açıklamalar mevcuttur:

“Deveyi çöktürmiye «ihtırmak», devenin çökmesine «ihmak» derler. «Vilâyet-Nâme», Hacı Bektaş’ın, kendisine itiraz edenlere keramet gösterip onları ilzam etmesini, kendisine derviş yapmasını hu kelimeyle ifade ediyor... Bütün bunlara nazaran Hacı Bektaş’a verilen adı «*Ihtırmacı*» okuyoruz” (Gölpınarlı, 1958: 141-142).

Ancak bu okuma biçimi için söz başındaki elif harfinden sonra ye harfinin gelerek elifi ‘ı’ biçiminde okutması gerekmektedir. Fakat mezkûr kelimeyi tespit ettiğimiz 9 nüshanın ikisinde kelime *ahtarmacı* biçiminde; birinde *ohtarmac* biçiminde (harekeli); birinde *aktarmac* biçiminde (harekeli); diğerlerinde ise *ahtarmac* biçiminde yazılmıştır.

Derleme Sözlüğünde *aktarmac* kelimesi bir yerden derlenmiştir:

“*aktarmac*: Yollarda birdenbire çıkan dönemeçler (Aşağılıca-Es.)” (2009: 163)

Kelimenin ağızlarda yalnızca bir yerden derlenmesi, kelimenin ağızlarda yaygın olarak kullanılmadığını göstermektedir.

2.5. Kelimenin Yer Almadığı Nüshalar

Aşağıda incelenen nüshalar arasında *aktarmac* kelimesinin bulunmadığı nüshalar gösterilmiştir.

Nüsha	Metin
<i>Velâyetnâme-i Hacı Bektaş Velî. Süleymaniye Kütüphanesi no: 03276. 149 yaprak. Staats Bibliothek /Berlin Quart. 1050. istinsah: 1265.</i>	Dahi anda olan cem olan erenler Hazret-i Hünkâr hizmetine onar mürid kodılar. Dahi Hünkârın mübarek nutk-ı gevher-barından işbu kelimedir oldu ki... (30a.7-9)
<i>Velâyetnâme. Millet Kütüphanesi A. E. Şeriyeye, no: 1132 istinsah tarihi: 1284. 195 yaprak</i>	Cümlesi kalkup Hazret-i Hünkârın huzurunda kisvelerin nazarına kodılar. Hazret-i Hünkâr erenlerin kisvelerin tekbir edüp başlarına giydirdi. Tevellâ telkin eyledi. Ruma Tevellâyı ol vakt Hazret-i Hünkâr getürdi. Ve dahi anda cem olan erenler Hazret-i Hünkârın hizmetinde onar mürid kodılar. Dahi Hünkârın mübarek lafz-ı gevher-barından işbu kelimedir oldu. (43b.3-7)
<i>Velâyetnâme-i Hacı Bektaş Velî. Milli Kütüphane 06 Mil Yz A 8052/1 istinsah: 1204. 194 yaprak.</i>	Cümlesi kalkup Hazret-i Hünkârın huzurunda kisvelerin nazarına kodılar. Hazret-i Hünkâr anların kisvelerin tekbirleyüp başlarına giydirdi. Tevellâ telkin eyledi. Ruma Tevellâyı ol vakt Hazret-i Hünkâr getürdi. Ve dahi anda cem olan erenlere Hazret-i Hünkâr mübarek lafz-ı gevher-barından işbu kelimedir oldu. (21a.2-7)
<i>Velâyetnâme-i Hacı Bektaş Velî. Milli Kütüphane 06 Mil Yz A 7603. 340 yaprak</i>	Cümlesi kalkup Hazret-i Hünkârın huzurunda kisvelerin nazarına kodılar. Hazret-i Hünkâr erenlerin kisvelerin tekbir edüp başlarına giydirdi. Tevellâ telkin eyledi. Ruma Tevellâyı ol vakt Hazret-i Hünkâr getürdi. Ve dahi anda cem olan erenler Hazret-i Hünkârın hizmetinde onar mürid kodılar. Dahi Hünkârın mübarek lafz-ı gevher-barından işbu kelimedir oldu (64a.1-6)

<p><i>Velâyetnâme-i Hacı Bektaş Velî. Miili Kütüphane Ankara Adnan Ötügen İl Halk Kütüphanesi 06 Hk 116. istinsah: 1284. 201 yaprak</i></p>	<p>Cümlesi kalkup Hazret-i Hünkârın huzurında kisvelerin nazarına kodılar. Hazret-i Hünkâr erenlerin kisvelerin tekbir edüp başlarına giydirdi. Tevellâ telkin eyledi. Ruma Tevellâyı ol vakt Hazret-i Hünkâr getürdi. Ve dahı anda cem olan erenler Hazret-i Hünkârın hizmetinde onar mürid kodılar. Dahı Hünkârın mübarek lafz-ı gevherbarından işbu kelim sadır oldu (49a.8-13)</p>
<p><i>Velâyetnâme. Süleymaniye Kütüphanesi no: 06921. 232 yaprak. istinsah: 1283.</i></p>	<p>Cümlesi kalkup Hazret-i Hünkârın huzurında kisvelerin nazarına kodılar. Hazret-i Hünkâr erenlerin kisvelerin tekbir edüp başlarına giydirdi. Tevellâ telkin eyledi. Ruma Tevellâyı ol vakt Hazret-i Hünkâr getürdi. Ve dahı anda cem olan erenler Hazret-i Hünkârın hizmetinde onar mürid kodılar. Dahı Hünkârın mübarek lafz-ı gevherbarından işbu kelim sadır oldu (46a.1-5).</p>
<p><i>Menâkıb-ı kutb 'ul-arifin Hz. Hünkâr Hacı Bektaş-ı Horasanî ve Telifler kazası ile eski Musul ve Şebek köylerinde Alevî Türkmenleri arasında okunan manzum metinler ve dualar. Muhsin Özel ktb. no: A-4894</i></p>	<p>cümlesi kisvetlerin [indirdiler. Hazret-i Hünkâr kisvetlerin]⁴ tekbir edüp başlarına giydirdi. Tevellâ temenna etdirdi. Rum vilayetinde Tevellâ ve temenna Hazret-i Hünkârdan kaldı ve Hünkârın hizmetinde on mürid koydılar. Hünkâr hazretin mübarek nefesinden böyle geldi (35b.6-9)</p>
<p><i>Velâyetnâme-i Hacı Bektaş Velî. Süleymaniye Kütüphanesi Yazma Başılar Koleksiyonu no: 07171. 145 yaprak.</i></p>	<p><i>Kamusu indirdiler kisvetlerin Peymançeye geçiban birin birin Aldılar sonra duayı hem nazar Ol nazarda çok nazar var hem eser Nakldür ol şah-ı sultanü 't-takiyy Böyle buyurdi nefesi ol hub-lika (78b.3-5)</i></p>
<p><i>Velâyetnâme-i Hacı Bektaş Velî. Milli Kütüphane 06 Mil Yz A 7544. 113 yaprak.⁵</i></p>	<p><i>İndürdiler cümlesi kisvetlerin Geçüben peymançeye birin birin Aldılar hayır dua safa nazar Ol nazarda çok nasib var Nakldür ol şah-ı sultanü 't-takiyy Bele buyurdi nefes ol muttaki (28b.5-7)</i></p>

4 Tamir, diğer nüshalara göre yapıldı. Metnin bağlamından istinsah edilirken kelime ya da satır atlandığı anlaşılacaktır.

5 Bu manzum *Velâyetnâme* nüshası için Köksal (2018); Hacı Bektaş İlçe Kütüphanesi nüshasından (HB) farklı, ikinci bir koldan olduğunu, HB'de Eski Türkçe veya arkaik denilebilecek kelimelerin yerine müstensihin bu kelimeleri güncellediğini, HB'de var olan yüzlerce beytin bu nüshada bulunmadığını belirtir (9, 10).

Aktarmaç kelimesinin bulunmadığı nüshalar toplu değerlendirildiğinde; bir nüshada bağlamın gidişine göre söz konusu kelimenin olması gereken yerde satır ya da kelime atlaması bulunduğu görülmüştür. Yine manzum *Velâyetnâme* nüshasının eski tarihli nüshaya göre arkaik kelimelerin müstensih tarafından güncellendiği anlaşılmıştır (Köksal, 2018: 9-10). Kelimenin bulunmadığı diğer nüshalar için ise istinsah esnasında kelimenin müstensih tarafından anlaşılmayıp metinden çıkarılması da ihtimal dâhilindedir.

Sonuç

Bu çalışmada taranan *Velâyetnâme* nüshaları içinde geçen *Aktarmaç* kelimesinin etimolojik ve semantik açıdan incelenmesi sonucunda şu bulgulara ulaşılmıştır:

Hacı Bektaş Velî *Velâyetnâmesi* 'nde, Hacı Bektaş Velî'nin mana âleminde Rum erenlerine selam vermesi bölümünde, Rum erenleri Hacı Bektaş Velî'ye *Aktarmaç* ismini vermişlerdir.

Aktarmaç kelimesi incelenen on sekiz nüshanın dokuzunda yer almaktadır. Kelime beş nüshada *ahtarmac*; iki nüshada *ahtarmacı*; bir nüshada *aktarmac*; bir nüshada da ötre ile harekelenerek *ohtarmac* biçiminde yazılmıştır.

Aktarmaç kelimesi incelenen on sekiz nüshanın dokuzunda bulunmamaktadır. Bunun nedeni bir nüshada müstensihin satır ya da kelime atlaması; bir nüshada ise müstensihin arkaik olarak gördüğü kelimeleri güncellemesi / değiştirmesi olarak tespit edilmiştir. Diğer nüshalarda bulunmayışının sebebi ise kelimenin daha önce çıkarıldığı bir nüshadan istinsah edilmesi olabilir.

Söz konusu kelimenin fiil tabanı etken ve edilgen biçimleriyle (*ahtar-/aktar-*, *ahtarıl-/aktarıl-*) *Velâyetnâme* nüshalarında karşımıza çıkmaktadır. Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde 'altını üstüne getirmek, yıkılmak, kendi kendine düşmek' gibi anlamlara gelen aktar- fiili, *Velâyetnâme* 'de 'gönlünü döndürerek kendine bağlamak' anlamındadır. Şems-i Tebrîzî'nin Mevlânâ'yı aktarması, Hacı Bektaş Velî'nin bir şehri aktarması, Rum erenlerini aktarıp kendine bağlaması bu türdendir. *Velâyetnâme* 'de aktarma olgusu, tasavvufi bir terim olarak karşımıza çıkmaktadır. Aktarma, birtakım ritüellerden oluşur. Genel tablo şu şekildedir: Öncelikle aktarılacak kişiler, *Aktarmaç*'a bağlanma konusunda direnç gösterir, sonrasında *Aktarmaç* bu kişileri yola döndürmek için kerametler gösterir. Bu olağanüstülükler karşısında aktarılacak kişi, *Aktarmaç*'ın büyüklüğünü kabul eder ve ona tabi olur. Bundan sonrasında ise Hacı Bektaş Velî'nin önünde başlıklarını çıkarırlar. Hacı Bektaş Velî onların başlıklarını tekbirleyip başlarına tekrar giydirir ve onlara birer nasip verir.

Tüm veriler göz önüne alındığında *Aktarmaç* kelimesinin 'yola döndüren, kendine bağlayan, manevi rehber' gibi anlamlara geldiği ve tam anlamıyla Arapça 'mürşit' kelimesinin Türkçe karşılığı olduğu görülmektedir.

Hacı Bektaş Velî *Velâyetnâmesi* bünyesinde birçok arkaik kelimeyi barındırması açısından dil araştırmaları açısından bir hazine hükmündedir. Kültür tarihi açısından böylesine değerli eserlerin metin neşri, edisyon-kritik şeklindeki çalışmalarda en azından arkaik sözcükleri haiz sözlüklerin hazırlanmasının metni anlamlandırma açısından faydalı olacağı düşünülmektedir. Problemlili addedilen ya da tam anlaşılammış sözcüklerin tarihi dil metinlerinde izlerinin takip edilerek karşılaştırmalı bir şekilde incelemeye tabi tutulması, problemlili sözcüklerin aydınlatılmasında büyük önem taşımaktadır.

Kaynaklar

- Akyıldız Ay, Didem. “-maÇ Yapım Eki ve Teşekkülü Üzerine Yeni Düşünceler”. *Selçuk Türkiyat* (58), (2023), 63-68.
- Banguoğlu, Tahsin. *Türkçenin Grameri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2007.
- Derleme Sözlüğü 1. Cilt*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2009.
- Duran, Hamiye. *Hacı Bektaş Velî'nin Velâyetnâmesi ve Velâyetnâme'de Geçen Keramet Motifleri*. Doktora tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1995.
- Duran, Hamiye. *Velâyetname*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Alevi-Bektâşi Klasikleri Dizisi, 2007.
- Duran, Hamiye. *Hacı Bektaş Veli Velâyet-nâme*. İstanbul: Vakıfbank Kültür Yayınları, 2022.
- Duran, Hamiye – Gümüsoğlu, Dursun. *Hünkâr Hacı Bektaş Velî Velayetnamesi*. Ankara: Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Merkezi Yayınları, 2010.
- Ercilasun, Ahmet B. “-maç/-Meç EKİ ÜZERİNE”. *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi* 21 (2012), 83-88.
- Gölpınarlı, Abdülbaki. *Manakıb-ı Hacı Bektaş-ı Velî Vilâyetnâme*. İstanbul: İnkılap Kitabevi, 1958.
- Güncel Türkçe Sözlük*. Erişim 26 Temmuz 2024. <http://sozluk.gov.tr>
- Hakyemez, Cemil. *Osmanlı-İran İlişkileri ve Sünnî Şîî İttifakı*. İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2014.
- Korkmaz Bulut, Türkan. “Menâkıb-ı Hâcî Bektâş-ı Velî: Hâcî Bektâş-ı Velî'nin Rûm'a Geçişini Beyan Eder [06 Mil Yz A 6732-6]”. *Journal of Old Turkic Studies*, 6(2), (2022), 395-478.
- Korkmaz, Zeynep. *Türkiye Türkçesi Grameri Şekil Bilgisi*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2009.
- Köksal, Mehmet Fatih. *Uzun Firdevsî Manzum Vilâyet-nâme, Vilâyet-nâme-i Hâcî Bektaş Velî-i Horasânî (Tenkitli Metin)*. Ankara: Alevilik Araştırmaları Dergisi Yayınları, 2018.
- Ocak, Ahmet Yaşar. “*Hacı Bektâş-ı Velî*”, TDV İslâm Ansiklopedisi, 14. cilt, 1996a.
- Ocak, Ahmet Yaşar. “*Hacı Bektaş Vilâyetnâmesi*”, TDV İslâm Ansiklopedisi, 14. cilt, 1996b.
- Özçelik, Sadettin. *Dede Korkut Araştırmalar, Notlar / Dizin / Metin*. Ankara: Gazi Kitabevi, 2005.
- Özçelik, Sadettin. *Dede Korkut Dresden Nüshası (Giriş-Notlar-Metin-Dizin) I-II*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2016.
- Öztürk, Yaşar Nuri. *Tarihi Boyunca Bektaşilik*. İstanbul: Yeni Boyut Yayınları, 1998.
- Soileau, Mark. “*Vilâyetnâme: Bir Metnin Serüveni*”. *Uluslararası Hacı Bektaş Veli Sempozyum Bildirileri, Hacı Bektaş Veli Güneşte Zerresinden, Deryada Katresinden*. (der.) Pınar Ecevitöğlu, Ali Murat İrat, Ayhan Yalçınkaya Ankara: Dipnot Yayınları, 2010.
- Tarım Sözlüğü 1*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 1995.
- Yıldırım, Rıza. *Hacı Bektaş Veli'den Balım Sultan'a Bektaşiliğin Doğuşu*, İstanbul: İletişim Yayınları, 2023.

Yazma Nüshaları

- Menâkıb-ı Hacı Bektaş-ı Velî*. Bursa İnebey Kütüphanesi no: 4359. 126 yaprak. İstinsah: 1076. <https://portal.yek.gov.tr/works/detail/29289>
- Menâkıb-ı Hacı Bektaş-ı Velî*. Nuruosmaniye Kütüphanesi no: 02618. 78 yaprak. İstinsah: 1057. <https://portal.yek.gov.tr/works/detail/175737>
- Menâkıb-ı kutb 'ul-arifin* Hz. Hünkâr Hacı Bektaş-ı Horasanî ve Telif kazası ile eski Musul ve Şebek köylerinde Alevî Türkmenleri arasında okunan manzum metinler ve dualar. Muhsin Özel ktb. no: A-4894.
- Velayetname-i Hacı Bektaş Horasani*. Süleymaniye Kütüphanesi no: 03501. (Hacı Bektaş İlçe Kütüphanesi / Nevşehir A.5040). 200 yaprak. <https://portal.yek.gov.tr/works/detail/658393>
- Velâyetname*. Süleymaniye Kütüphanesi Cahit Öztelli Koleksiyonu no: 00229. <https://portal.yek.gov.tr/works/detail/649656>
- Velâyetname-i Hacı Bektaş Velî*. Konya Yazma Eserler Bölge Müdürlüğü no: BY0000001415. 123 yaprak. <https://portal.yek.gov.tr/works/detail/71471>
- Velayetname (Menâkıb-ı Hacı Bektaş Velî)*. Millet Kütüphanesi A.E. Şeriyye no: 1076. İstinsah: 1035. 149 yaprak. <https://portal.yek.gov.tr/works/detail/167093>
- Velayetname-i Hacı Bektaş Velî*. Süleymaniye Kütüphanesi no: 03276. 149 yaprak. Staats

- Bibliothek /Berlin Quart. 1050. istinsah: 1265. <https://portal.yek.gov.tr/works/detail/658045>
Velayetname-i Hacı Bektaş Velî. Süleymaniye Kütüphanesi Yazma Bağışlar Koleksiyonu no: 07171. 145 yaprak. <https://portal.yek.gov.tr/works/detail/353725>
Velayetname. Millet Kütüphanesi A. E. Şeriyeye, no: 1132 istinsah tarihi: 1284. 195 yaprak. <https://portal.yek.gov.tr/works/detail/167176>
Velayetname-i Hacı Bektaş Velî. Milli Kütüphane 06 Mil Yz A 7544 istinsah: 1302. 113 yaprak. <https://portal.yek.gov.tr/works/detail/599926>
Velayetname-i Hacı Bektaş Velî. Milli Kütüphane 06 Mil Yz A 8052/1 istinsah: 1204. 194 yaprak. <https://portal.yek.gov.tr/works/detail/598338>
Velayetname-i Hacı Bektaş Velî. Milli Kütüphane 06 Mil Yz A 7603. 340 yaprak. <https://portal.yek.gov.tr/works/detail/600505>
Velayetname-i Hacı Bektaş Velî. Milli Kütüphane Ankara Adnan Ötügen İl Halk Kütüphanesi 06 Hk 116. istinsah: 1284. 201 yaprak. <https://portal.yek.gov.tr/works/detail/584544>
Vilayetname. Süleymaniye Kütüphanesi no: 06921. 232 yaprak. İstinsah: 1283. <https://portal.yek.gov.tr/works/detail/353207>
Vilayetname-i Hacı Bektaş Velî. Süleymaniye Kütüphanesi no: 02990. 167 yaprak. İstinsah: 1226. <https://portal.yek.gov.tr/works/detail/657536>

Extended Abstract

When we look at the Sufi organizations in the Ottoman period, it is noteworthy that the Bektashi sect has the widest influence both in terms of population and lodges. Information about the life, personality and belief world of Hacı Bektaş Velî, the founding leader of Bektashism, the largest Turkish sect, can be found in some works written after his time. The most important of these are the *Menâkıbü'l-kudsîyye* by Elvan Çelebi, the son of the famous Sufi of the XIVth century, Âşık Paşa, and the *Menakıbü'l-ârifin* by Ahmed Eflâkî, a Mevlevî dervish. In addition to these works, another work that can be mentioned is the *Velâyetnâme*, which contains the most extensive information about Hacı Bektaş Velî and was created within the framework of his miracles and tales. Although the emergence of *Velâyetnâme* can be clearly understood from the above statements that it was to reinforce the belief of the sect's loyal followers in Hacı Bektaş Velî's velayat, it is very difficult to put forward a clear idea about the sociological need for which the work was written. The most effective method of controlling some Turkmen tribes, who were the direct supporters and founding elements of the Safavid State and who served as an important network for the spread of Safavid thought in Anatolian lands, and of dissolving them within the Ottoman Empire, was the revival and institutionalization of the Bektashi order, which had similar belief codes with the Safavid elements.

The most comprehensive work on Hacı Bektaş Velî's family, lineage, birth, discoveries and miracles is the work in the genre of maneuvers, which appears in manuscript records under the names *Velâyetnâme-i Hacı Bektaş-ı Velî*, *Vilâyetnâme-i Hacı Bektaş-ı Velî* and *Menâkıbnâme-i Hacı Bektaş-ı Velî*. The text of the *Velâyetnâme*, which contains topics such as the lineage of Hacı Bektaş Velî, the founding leader of the Bektashi order, his introduction as a seyyid belonging to the family of the prophet, his going to the lands of Rum as a murshid in the position of the pole with the commission of Ahmet Yesevî, and his showing many miracles to the Rum saints, has undoubtedly played a very effective role in increasing the importance of Hacı Bektaş Velî's charismatic personality in the eyes of the masses of people and increasing people's loyalty to the order.

Written in the late 15th and early 16th centuries, although there are disputes about the author of the work, the general opinion is that it is Firdevsî-i Rûmî.

Both in the *Velâyetnâmes* and in some other works about Hacı Bektaş Velî, some names/nicknames such as "Kutbu'l-aktâb, Sultânu'l-evliyâ, Burhânu'l-asfiyâ, Envâru'l-yakîn, kûsâde-i bâb-ı hikmet, ser-çeşme-i nûr-ı dîn, Kutb-u Rabbânî, Sultânu'l-ârifin" are given for Hacı Bektaş Velî. All of these epithets are composed of Arabic phrases. In addition to these, when Hacı Bektaş Velî showed miracles to the Rum saints and tied them to him, the Rum saints gave Hacı Bektaş Velî the name Aktarmaç, which is a Turkish word.

This study will focus on the word Aktarmaç in some copies of the *Velâyetnâme of Hacı Bektaş Velî*. In nine of the eighteen copies examined, the word is found in the form Aĥtarmac / Aĥtarmacı / Aĥtarmac / Oĥtarmac. It has been observed that the word has been variantized according to the manuscripts. The verb form of the word, aĥtar- / aĥtar-, was analyzed semantically and comparatively in historical language texts. It is thought that the verb in question means ‘to turn the heart, to bind to oneself’ in the *Velâyetnâme* manuscripts and that this verb is used as a mystical term in the *Velâyetnâme*. The Sufî meanings of the word Aĥtarmac / Aĥtarmacı / Aĥtarmac / Oĥtarmac, derived from the verb aĥtar- / aĥtar- with the suffix -mac, such as ‘one who turns to the path, binds to oneself, spiritual guide’ have been pointed out. In this study, the word Aktarmaç is proposed as the Turkish equivalent of the Arabic word ‘murshid’.